תורה אור

איתמר בן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו ומת, בנו מוציא מיד הלקוחות וזו היא שקשה בדיני ממונות: ולימרו ליה אבוך מזבין ואת מפיק! ומאי קושיא דלמא מצי אמר מכח אבוה דאבא קאתינא תדע דכתיב תחת אבותיך יהיו בניך תשיתמו לשרים בכל הארץ אלא אי קשיא הא קשיא בן בכור שמכר חלק בכורה בחיי אביו ומת בחיי אביו, בנו מוציא מיד הלקוחות וזו היא שקשה בדיני ממונות: אבוה מזבין, איהו מפיק, וכי תימא הכא נמי אמר מכח אבוה דאבא קאתינא אי מכח אבוה דאבא קא אתיא בחלק בכורה מאי עבידתיה ומאי קושיא דלמא מצי אמר מכח אבוה דאבא קאתינא ובמקום אב קאימנא אלא אי קשיא הא קשיא היה יודע לו עדות בשטר עד שלא נעשה גזלן ונעשה גזלן, הוא אינו מעיד על כתב ידו אבל אחרים מעידין: השתא איהו לא מהימן אחריני מהימני? זו היא שקשה בדיני ממונות ומאי קושיא דלמא כגון שהוחזק כתב ידו בב"ד, אלא אי קשיא הא קשיא היה יודע לו עדות בשטר עד שלא תפול לו בירושה, הוא אינו יכול לקיים כתב ידו אבל אחרים יכולין לקיים כתב ידו (א), ומאי קושיא דלמא הכא נמי כגון שהוחזק כתב ידו בב"ד אלא אי קשיא הא קשיא היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו הוא אינו מעיד על כתב ידו אבל אחרים מעידין, הוא לא מהימן אחריני מהימני? וכי תימא הכא נמי כגון שהוחזק כתב ידו בב"ד והא אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן אף על פי שלא הוחזק כתב ידו בבית דין, ומאי קושיא דלמא גזירת מלך היא דאיהו לא מהימן ואחריני מהימני ולאו משום דמשקר, דאי לא תימא הכי משה ואהרן לחותנם משום דלא מהימני הוא אלא גזירת מלך הוא שלא יעידו להם ה"נ גזירת מלך הוא שלא יעיד על כתב ידו לחותנו אלא לעולם כדאמרינן מעיקרא ודקא קשיא לך תחת אבותיך יהיו בניך, ההוא בברכה כתיב, ומי מצית אמרת בברכה כתיב

אבל

תהלים מה

ולימרו ליה. לקוחות אבוך זבין ואת מפקת שאתה יורש ממנו והלא אין אדם יורש מה שמכר אביו : **דלמא.** דאמר להו חנוך בן ראובן מכח יעקב דהוא אבוה דאבא קא אתינא דבני בנים הרי הן כבנים וכי היכי דראובן אבי היה יכול לירש את יעקב אביו אילו [היה] חי אחרי מות אביו כך אני יורש את יעקב מגזירת הכתוב ולא מכח ראובן אבי אני יורש ואין בנכסים הללו שום זכות לראובן ומכירתו לאו כלום היא : **תדע.** דחנוך בן ראובן יורש את יעקב זקנו שלא מכח ראובן דכתיב תחת אבותיך יהיו בניך לראובן קאמר תחת אבותיך דהיינו יעקב יהיו בניך דהיינו חנוך מדלא כתיב תחתיך יהיו בניך : **אלא אי קשיא הא קשיא.** אי איכא למימר דשלחו מתם זו היא שקשה בדיני ממונות לאו כי האי גוונא שלחו כדלעיל דהא לאו קשה הוא אלא הכי שלחו מתם בכור שמכר חלק בכורתו בחיי אביו ומת הבכור כגון ראובן שמכר חלק בכורתו הראוי להגיעו בנכסי אביו ומת ראובן ואחר כך מת יעקב בא חנוך ומוציא מיד הלקוחות חלק בכורת ראובן אביו ונוטלה לעצמו כאילו לא מכרה ראובן שחנוך יורש חלק בכורת אביו בנכסי זקנו אביו ואע"פ שמת הבכור בחיי אביו כדתנן לעיל (דף קמז:) בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים חלק שהיה ראוי לאביהן שהיה מיוצאי מצרים (ב) ושהיה בכור ונוטל שני חלקים : (ג) **חלק בכורה מאי עבידתיה.** והלא אינך בכור : **ומאי קושיא.** בדיני ממונות : **דלמא מצי אמר** חנוך מכח יעקב אבי אבא קאתינא כדכתיב תחת אבותיך יהיו בניך ויעקב אני יורש כאילו אני ראובן, דבמקום ראובן אבי אני עומד כאילו אני בכור מגזירת הכתוב וכדתנן בנות צלפחד כו' : **אלא אי קשיא בדיני ממונות הא קשיא.** והכי שלחו (ד) (ליה) מתם : **היה יודע לו בעדות.** ראובן לשמעון עד שלא נעשה ראובן גזלן והיה שמו חתום בשטר הלואתו של שמעון : **ואחר כך נעשה גזלן.** ונפסל לעדות כדכתיב (שמות כג) אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס ואע"פ שנאמן אדם לומר זה כתב ידי כדתנן בכתובות (דף כ:) מעתה אינו מעיד על כתב ידו שהרי כל דבריו אנו מחזיקין שקר משנעשה גזלן ושמא עד אחד פסול זייפו או (ה) עצמו כתבו וחתם בו היום שקר : **אבל אחרים מעידין.** כדמפרש במסקנא והשתא לפום מאי דקס"ד הכי קשה בדיני ממונות : דאיהו לא מהימן אחריני מהימני בתמיה והלא שמא הוא עצמו חתם בו היום שקר שהרי גזלן הוא וכשמכירין חתימתו מה אנו מרויחין בכך והלא שמא פסול הוא : **כגון שהוחזק.** בהנפק בבית דין בטרם היותו גזלן דהשתא ליכא למימר הכי אלא אנו מעידין שחתמו בהנפק זה וקיימו השטר מקמי דהוי האי גברא גזלן והיא שעתא היה הוא עצמו נאמן לומר זה כתב ידי והשתא ליכא למיפרך איהו לא מהימן אחריני מהימני דהא הני אחריני אכתב ידן הן מעידין ולא אכתב ידו וסטרא מקיימא וקאי ממילא : **אע"פ שלא הוחזק כו'.** דגזירת הכתוב היא דחתנו אינו נאמן ולא משום דמחזקין ליה כמזייף וכותב הלכך אחריני מהימני דליכא למימר משנעשה חתנו זייף וכתב : **לעולם כדאמרן מעיקרא.** בן שמכר בנכסי אביו כו' : **בברכה הוא דכתיב.** שהצדיקים יש להם בנים ובני בנים ליורשם כדכתיב בסיפיה תשיתמו לשרים בכל הארץ:

אבל

ולימרו ליה אבוך זבין ואת אמאי מפקת. ותימה למה לא יוכל להוציא מיד הלקוחות אפילו למ"ד אדם מקנה דבר שלא בא לעולם היינו כגון שלא מת הבן בחיי האב אלא שנתנו לו דמים קודם שמת האב אבל כשנפלו לו כשהוא גוסס אמרו לעיל (דף קנז:) דאפילו לר"מ דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם לא מהני מידי לקנות בנכסים (ו) כשהוא גוסס ופי' הר"ר יצחק בר' מאיר דודאי המכר אינו מכר אלא לענין חזרת מעות איירי הכא שבנו מוציא השעבוד שהיה להם ללקוחות מן הדין מהם כי אין להם אפי' שעבוד בקרקע בשביל מעותיהם ולפי זה צריך לומר דס"ל אדם משעבד דבר שלא בא לעולם דאי לא משעבד מאי מקשי לימרו ליה אבוך זבין ואת אמאי מפקת והלא אין אדם משעבד דבר שלא בא לעולם ואע"ג דאמרן לעיל דאיקני קנה והורים לא משתעבד היינו משום דשמואל לטעמיה דאית ליה מלוה על פה אינו גובה מן היורשין אבל לדידן דאית לן גובה מן היורשין הויא כמו (מלוה) ומשתעבד אע"פ שלא בא לעולם ואם תאמר הכתי מאי פריך ולימרו ליה אבוך זבין ואת אמאי מפקת דלמא היינו טעמא משום (ז) דאין בעל חוב נוטל בראוי כמו כתובת אשה דתנן בבכורות פרק יש בכור (דף נב.) דאינה נוטלת בראוי ושמא יש לומר דוקא כתובת אשה אבל בע"ח נוטל בראוי מיהו קשה דא"כ כי קא חשיב בכתובות ריש פרק אע"פ (דף נד: ושם) דתנאי כתובה ככתובה דמי לענין כמה דברים אמאי לא חשיב נמי לענין ראוי דאינה ככתובה ואיתא בבע"ח אבל אי ליתא בבעל חוב אתי שפיר אבל אין להביא ראיה מדאמר בסמוך* מאי לאו יורשי האב בנים מורישין האין פירוש בני הבן וקאמר אין בע"ח נוטל לאו היינו משום דאינו נוטל בראוי אלא טעמא משום דאמרי מכח (ח) דאבי אבא קאתי אבל אין להביא ראיה מדאמר ר"נ יתומים שגבו בחובת אביהן בע"ח חוזר וגובה אותה מהם אלמא נוטל בראוי שהרי אין זה ראוי אלא משעבדי ליה מדר' נתן* מיהו קשה דהל"ל בן שלוה ולא בן שמכר ולא לימא בנו מוציא מיד הלקוחות ועוד קשה למה יש לו להיות ללקוחות שעבוד על אביו מי עדיף ממלוה על פה דאין לך מלוה על פה גדול מזה על כן נראה לר"י דאלו נכסים כתב האב לבנו מהיום ולאחר מיתה דהיינו גופא מהיום ופירות לאחר מיתה כמו ששנינו לעיל בפרק יש נוחלין (דף קנו.) (ט) מכר האב או הבן בחיי האב וסבירא להו לשלחו מתם דהלכה כר' יוחנן דאמר לעיל בפ' יש נוחלין דלא קנה לוקח מ"מ זו היא שקשה בדיני ממונות דלימרו ליה אבוך זבין כו' : *__אלא__ אי קשיא הא קשיא בן שמכר כו'.* ולא גרסי' (י) אי איתמר הכי איתמר שהרי כל הדברים הללו שלחו מתם ומה שלחו זו היא שקשה בדיני ממונות ולא ידעו על איזה דבר שלחו כו' : **כגון** שהוחזק כתב ידן בב"ד. פירש רבינו שמואל שכתוב בו הנפק ואין נראה לר"י דאיך דיינים גופייהו מי לא מצי למיטעי בההוא גברא אי גזלן הוא אי לא שהרי אין חותמין אלא על חתימת העדים ואפי' מה שבשטר אין צריכין הדיינים לקרות אלא ה"פ הוחזק כתב ידו בב"ד שראו ב"ד כתב ידו קודם שנעשה גזלן דליכא למימר שלאחר כך חתם כמו הוחזק שטר כתובה בשוק דבפ"ב דקדושין (דף כ:) וכגון הואיל דאיתחזק בב"ד לא אמרי' בפ' זה בורר (סנהדרין דף כח: ושם ד"ה וכיון) דהיינו שראו ב"ד את השטר כבר וכדפרישית בספ"ק דב"מ (דף יח:) : **ואע"פ** שלא הוחזק כתב ידו בב"ד. מכאן יש ללמוד שאם היו שנים מעידים ואח"כ נעשו קרובים שאחר מעיד על כתב ידן שמכירין אותו ולא חיישינן שמא היום חתם : **ההוא** בברכה הוא דכתיב. דאשמועינן קרא שיזכה הצדיק לבנים כמותו דכתיב בתריה תשיתמו לשרים בכל הארץ :

אמר

קסג א מיי' פכ"ב מהל' מכירה הל' ז סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' ריא סעיף ג :

קסד ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד :

קסה ג ד מיי' פי"ד מהל' עדות הלכה ה סמג לאוין ריד רעו טוש"ע חו"מ סי' מו סעיף לד [וברב אלפס סנהדרין פ"ג דף רסג.] :

קסו ה ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף לח :

קסז ז מיי' שם פי"ג הל' טו סמג שם טוש"ע ח"מ סי' לג סעיף י :

◆

רבינו גרשום

בן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו ומת הבן בחיי אביו ואחר כך מת אביו והחזיק הלוקח כמו שמכר לו הבן. בנו של בן מוציא מיד הלקוחות וזו היא שקשה [בדיני ממונות] שדבר תימה הוא : אבוהו מזבין ואיהו אמאי מצי מפיק. מאי קושיא להכי מוציא מיד הלקוחות דמצי למימר כשמכר נכסים הללו לא היה עדיין מוחזק בהן לפי שאביו היה קיים והוא מת קודם לאביו ולא באו נכסים לידו ואנו יורשין מכח אבי אבינו להכי מוציא מיד הלקוחות דאבוה לא מזבין : ומאי דמצי למימר הכי דמכח אבוה דאבא אתינא. דהכי כתיב קרא תחת אבותיך יהיו בניך אלמא דבמקום אבי אביו מצי מפיק דכי היכי דאבי אביו מוציא מיד הלקוחות הכי נמי מוציא הבן : אלא אי קשיא בדיני ממונות הא קשיא. בן שמכר בחלק בכורה בחיי אביו ומת הבן בחיי אביו דלא הוה מוחזק בנו מוציא כו'. אי מכח אבוה דאבא קא אתי האי בן הבן בחלק בכורה מאי עבידתיה הא אבי אביו לא היה בכור דלירת האי חלק בכורתו: והיינו קשה בדיני ממונות אמאי מוציא מיד הלקוחות. ומאי קושיא כלומר אמאי זו קשה הא מצי למימר מכח אבוה דאב' קא אתינא בכולהו נכסי דאיהו היה יורש את בנו ובמקום אב קא אתינא לירש בכורתו ולהבוע מה שמכר בחלק בכורתו דלא מצי מזבין דראוי הוה ולא מוחזק ומשום הכי מוציא מן הלקוחות: אלא הא קשה בדיני ממונות. איהו גופיה לא מהימן להעיד על כתב יד עצמו ואחריני מהימני על כתב ידו להעיד. ומאי קושיא דלמא אחריני נמי לא מהימני להעיד על כתב ידו. ומאי האי דקאמר אבל אחרים מעידים כגון שהוחזק כתב ידו של שטר זה בבית דין שהעידו אחרים לפני בית דין שזה כתב ידו והללו אומרים יודעים אנו שזה השטר הוחזק בעדים לפני בית דין שזה חתימת של פלוני. או שאמרו יודעים אנו שחתימה כזו הוחזקה לפני ב"ד שהיא של פלוני דהואיל דאתחזק בבית דין יכולין להעיד מכח בית דין אבל מחמת עצמן אינן נאמנין להעיד הואיל דאיהו לא מהימן: והאמר רב יוסף בר מניומי אע"פ שלא הוחזקה כתב ידו שלוה חתן בב"ד נאמנים להעיד על חתימת ידו וזו היא קשה. מאי קושיא משום הכי הוא אינו מעיד מפני שגזירת מלך הקב"ה הוא שפוסל קרוביו להעיד עדות ולא משום דלא הוי נאמן דודאי נאמן הוא דלא דמי לגזלן דפסול לכולי עלמא. הלכך הואיל ונאמן הוא לכולי עלמא אע"ג דהוא אינו נאמן מחמת קריבות אבל אחרים מעידין. דאי לא תימא הכי דגזירת מלך היא אלא קבעית למימר דכל קרוב פסול משום דמשקר הוא בגין אהבת קרובו. אלא מעתה משה ואהרן דפסילי אהדדי או לקרובים מי לא מהימני בדיבורם אצל קרוביהן והא קי"ל רצדיקים גמורים הוו ולא משקרי אבל חללי דעלמא אלא גזירת מלך היא דמשה ואהרן לא מהימני לקרוביהן הכי נמי גזירת מלך היא דכיון דנעשה חתנו דאין מעיד לו ולא משום דלא מהימן וכיון דנאמן (א) אבל אחרים מעידים לו ואכתי אין זו קושיא: לעולם כדאמרינן מעיקרא. בן שמכר בנכסי אביו ומת בנו מוציא מיד הלקוחות זו היא קשה בדיני ממונות ודקא קשיא לך מאי קושיא כו' מתרצת תחת אבותיך יהיו בניך התם בברכה הוא כדכתיב תשיתמו לשרים בכל הארץ. ומקשינן מי מצית אמרת בברכה כתיב

אבל

א) נראה דצ"ל וכיון דנאמן הוא אינו מעיד אבל אחרים וכו'.

(אמונה) יעקב
ראובן
(בנו) חנוך

גי' רש"י יכולים לקיים כתב ידו

*לפני נפל לו בירושה

[תוספתא סנהדרין פ"ה]

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' אחרים יכולין לקיים כתב ידו השתא איהו לא מהימן אחריני מהימני ומאי קושיא : (ב) רשב"ם ד"ה אלא אי קשיא וכו' שהיה מיוצאי מצרים וחלקו עם אחיו בנכסי חפר ושהיה בכור נוטל ב' חלקים : (ג) ד"ה בחלק וכו' והלא אינו בכור: (ד) ד"ה אלא וכו' שלחו מתם כצ"ל ותיבת ליה נמחק : (ה) ד"ה ואח"כ וכו' או הוא עצמו : (ו) תוס' ד"ה ולימרו וכו' בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס וכו' ואת אמאי מפקת : (ז) בא"ד דאין בעל חוב נוטל. נ"ב כלומר הני לקוחות שהוא מוציא מהן בלא דמים לא הוו אלא כבע"ח : (ח) בא"ד מכח אבוה דאבא קאתי וכו' מדאמר רב נחמן לעיל דף קכה יתומים שגבו קרקע בחובת אביהן : (ט) בא"ד כמו ששנינו לעיל בפרק יש נוחלין וסבירא להו לשלחו מתם דהלכה כר' יוחנן דאמר לעיל בפ' יש נוחלין מכר הבן בחיי האב ומת הבן בחיי האב דלא קנה לוקח מ"מ : (י) ד"ה אלא וכו' ולא גרסי' אי איתמר וכו' שלחו מתם אלא שמה ששלחו זו היא :